

درس خارج فقه مضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

تاریخ: ۷ بهمن ۱۳۹۹

موضوع کلی: فصل فی ما یتوقف علی الغسل من الجنابة

مصادف با: ۱۲ جمادی الثانی ۱۴۴۲

موضوع جزئی: امور متوقف بر غسل جنابت - امر اول: نماز - امر ثانی: طواف واجب

جلسه: ۶۴

سال تحصیلی: ۱۴۰۰-۱۳۹۹

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهیرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

مرحوم سید (ره) در ادامه نوشته است: «نعم، لایجب فی صلاة الأموات و لا فی سجدة الشکر و التلاوة»^۱.

به نظر مرحوم سید (ره)، برای خواندن نماز میت و سجده شکر و سجده تلاوت قرآن، غسل کردن واجب نیست.

دلیل عدم وجوب غسل جنابت برای نماز میت

دلیل عدم وجوب غسل برای خواندن نماز میت این است که نماز میت در حقیقت، نماز شمرده نمی‌شود، بلکه دعائی است که به صورت جمعی خوانده می‌شود و برای خواندن دعا، لازم نیست که شخص با طهارت باشد. روایاتی نیز وارد شده‌اند که بر این دلالت دارند که نماز میت را می‌توان بدون طهارت خواند که روایت ذیل از آن جمله است:

عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ؛ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الْجَنَازَةِ أَصَلَّى عَلَيْهَا عَلَى غَيْرِ وُضوءٍ، فَقَالَ: «نَعَمْ إِنَّمَا هُوَ تَكْبِيرٌ وَ تَسْبِيحٌ وَ تَحْمِيدٌ وَ تَهْلِيلٌ كَمَا تُكَبِّرُ وَ تُسَبِّحُ فِي بَيْتِكَ عَلَى غَيْرِ وُضوءٍ»^۲.

امام صادق (ع) در روایت مذکور، دلیل عدم لزوم وضو برای نماز میت را این دانسته است که نماز میت، تکبیر و تسبیح و تحمید و تهلیل است، بنابراین، همان‌گونه که در خانه‌انت، بدون وضو تکبیر و تسبیح می‌کنی، نماز میت را نیز می‌توان بدون وضو خواند.

دلیل عدم وجوب غسل برای سجده شکر و سجده تلاوت

از اطلاق ادله سجده شکر و سجده تلاوت که مقید به شرط طهارت نیستند، استفاده می‌شود که برای این دو سجده، طهارت لازم نیست.

به علاوه اینکه اخبار خاصه‌ای نیز وارد شده‌اند که بر عدم لزوم طهارت برای سجده تلاوت دلالت دارند که روایت ذیل از آن جمله است:

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ؛ قَالَ: قَالَ: «إِذَا قُرِئَ شَيْءٌ مِنَ الْعَزَائِمِ الْأَرْبَعِ فَسَمِعْتُهَا فَاسْجُدْ وَ إِنِ كُنْتَ عَلَى غَيْرِ وُضوءٍ وَ إِنِ كُنْتَ جُنْبًا وَ إِنِ كَانَتْ الْمَرْأَةُ لَا تُصَلِّي وَ سَائِرُ الْقُرْآنِ أَنْتَ فِيهِ بِالْخِيَارِ إِنْ شِئْتَ سَجَدْتَ وَ إِنِ شِئْتَ لَمْ تَسْجُدْ»^۳.

با صرف نظر از روایات، عرض می‌شود که فرض مذکور، از موارد دوران بین اقل و اکثر ارتباطی است و در جایی که امر بین اقل و اکثر ارتباطی دایر باشد؛ به این معنی که آیا مقید به قید زائد [که عبارت از طهارت است] می‌باشد یا اینکه به اقل [که سجده منهای طهارت است] اکتفا می‌شود؟ در این صورت که دوران امر بین اقل و اکثر ارتباطی است، به اصل برائت رجوع می‌شود و لذا اصل این است که نسبت به تقیید به مقدار زائد، برائت جاری می‌شود، بنابراین، به جا آوردن سجده منهای طهارت کفایت می‌کند.

۱. سید محمدکاظم، یزدی طباطبائی، العروة الوثقی، ج ۱، ص ۲۸۴.

۲. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۳، کتاب الطهارة، ابواب صلاة الجنابة، باب ۷، ص ۸۹، ح ۲ و باب ۲۱، ص ۱۱۰، ح ۳.

۳. همان، ج ۶، کتاب الصلاة، ابواب قراءة القرآن، باب ۴۲، ص ۲۴۰، ح ۲.

الثاني: الطواف الواجب دون المندوب، لكن يحرم على الجنب دخول مسجد الحرام، فتظهر الثمرة فيما لو دخله سهواً و طاف، فإن طوافه محكوم بالصحة. نعم، يشترط في صلاة الطواف الغسل و لو كان الطواف مندوباً^١.

مرحوم سيد (ره) نوشته است که دومین مورد از مواردی که متوقف بر غسل جنابت است، طواف واجب است، ولی طواف مستحب متوقف بر غسل نیست، لکن دخول در مسجد الحرام بر شخص جنب حرام است، پس ثمره در آن موردی ظاهر می شود که شخص سهواً داخل مسجد الحرام می شود و طواف می کند که در این صورت طوافی که انجام داده است، صحیح است. بلکه نماز طواف، مشروط به طهارت و انجام غسل است، هر چند که طوافی که انجام داده است، مستحب باشد.

طواف، گاهی واجب است و گاهی مستحب است. در موردی که طواف، واجب است؛ گاهی واجب بالاصالة است و گاهی واجب بالعرض است و مقصود از واجب بالعرض، طوافی است که اتمام حج با آن صورت می گیرد، یعنی اولاً و بالذات واجب نبوده است، ولی برای اینکه حج کامل باشد، طواف انجام می شود تا حج کامل و تام باشد.

گاهی طواف، مستحب است چون طواف فی حد نفسه عبادتی است که مکلف می تواند آن را به تنهایی انجام دهد و نیازی به ضمیمه کردن سایر مناسک حج به آن نیست، یعنی شخص می تواند دور خانه خدا هفت مرتبه طواف کند و بعد از آن دو رکعت نماز طواف بخواند و لازم نیست که با مسائلی، مثل احرام و امثال آن که در طواف واجب مطرح شده اند، پیوستگی داشته باشد.

در رابطه با طواف واجب، روایاتی وارد شده اند که بر طهارت از حدث اکبر در هنگام طواف واجب دلالت دارند یعنی شخص باید طواف واجب را با طهارت انجام بدهد. روایات ذیل از جمله آن روایات می باشند؛

روایت اول: صحیحہ علی بن جعفر: عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ أَبِي الْحَسَنِ (ع)؛ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ طَافَ بِالْبَيْتِ وَهُوَ جُنُبٌ فَذَكَرَ وَهُوَ فِي الطَّوَافِ، قَالَ: «يَقْطَعُ الطَّوَافَ وَلَا يَعْتَدُ بِشَيْءٍ مِمَّا طَافَ...»^٢.

از این روایت استفاده می شود که اگر شخص جنب مشغول طواف شود و در حال طواف یادش بیاید که جنب است باید طوافش را قطع کند و غسل کند و دوباره طواف کند.

روایت دوم: صحیحہ علاء بن رزین: عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ؛ قَالَ: سَأَلْتُ أَحَدَهُمَا (ع) عَنْ رَجُلٍ طَافَ طَوَافَ الْفَرِيضَةِ وَهُوَ عَلَى غَيْرِ طَهْوَرٍ، قَالَ: «يَتَوَضَّأُ وَيُعِيدُ طَوَافَهُ وَإِنْ كَانَ تَطَوُّعاً تَوَضَّأَ وَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ»^٣.

از این روایت نیز استفاده می شود که اگر شخصی، بدون طهارت طواف واجب را انجام بدهد باید وضو بگیرد و طوافش را دوباره انجام بدهد، ولی اگر طوافش مستحب باشد، وضو بگیرد و دو رکعت نماز بخواند، یعنی لازم نیست که طواف را اعاده کند، بلکه طوافی که انجام داده است، صحیح است، لکن برای خواندن دو رکعت نماز طواف باید وضو بگیرد.

نکته: درست است که پاسخ امام باقر (ع) یا امام صادق (ع) در روایت مذکور، به وضو اختصاص دارد، لکن، سؤالی که مطرح شده است در رابطه با انجام طواف بدون طهارت است و طهارت، اعم از وضو و غسل است بنابراین، سؤال سائل، قرینه بر این است که طهارت در طواف واجب معتبر است؛ چه حدث، حدث اصغر باشد و چه حدث، حدث اکبر باشد، یعنی شخص اگر وضو نداشته باشد و بخواهد طواف واجب انجام بدهد باید وضو بگیرد و اگر جنب باشد و بخواهد طواف واجب انجام بدهد باید غسل کند.

١. سید محمد کاظم، یزدی طباطبائی، العروة الوثقی، ج ١، ص ٢٨٤.

٢. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ١٣، کتاب الحج، ابواب الطواف، باب ٣٨، ص ٣٧٥، ح ٤.

٣. همان، ص ٣٧٤، ح ٣.

علت اینکه امام (ع) در پاسخ از سؤال سائل، متعرض وضو شده است و متعرض غسل نشده است به این خاطر است که غالباً اتفاق می افتد که شخص وضو نداشته باشد و طواف کند و خیلی کم اتفاق می افتد که شخص جنب باشد و مشغول طواف شود، پس چون فرد غالب، معمولاً مربوط به وضو است، امام (ع) نیز متعرض وضو شده است چون اساساً دخول در مسجدالحرام با حالت جنابت حرام است و لذا خیلی کم اتفاق می افتد که شخص جنب داخل مسجدالحرام شود و مشغول طواف شود مگر این که دچار حالت نسیان و غفلت شده باشد یا او را با حالت جنابت مجبور به دخول در مسجدالحرام و طواف کرده باشند.

به علاوه اینکه اشتراط طواف به وضو، اشتراط غسل را نیز در پی دارد زیرا جنب، وضو ندارد و انجام غسل، از وضو کفایت می کند بنابراین، وقتی وضو شرط طواف باشد، غسل نیز شرط طواف خواهد بود چون کسی که غسل کرده باشد، لازم نیست که وضو بگیرد، پس اگر گفته شود که برای طواف واجب لازم است که شخص وضو بگیرد، اگر شخص جنب باشد و بخواهد طواف کند، غسل نیز واجب خواهد بود.

«الحمد لله رب العالمين»